

9. Черненко О.Г. Реалізація компетентнісного підходу до організації навчально-пізнавальної діяльності в початковій школі / О.Г. Черненко // Таврійський вісник освіти. – 2015. – №1(49). – С.171-177.
10. Щолокова О.П. Професійна компетентність як стратегічний напрямок модернізації мистецької освіти України / О.П. Щолокова // Вісник Глухівського державного університету. – Глухів: ГДПУ, 2006. – Вип. 8. – С. 19-23. – (Серія "Педагогічні науки").

Н.В. ЛЕСНЯК. КОМПЕТЕНТНОСТНИЙ ПОДХОД В ПРЕПОДАВАННІ ІЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ІСКУССТВА

Резюме. В статті обоснована целесообразність використання компетентностного підходу в преподаванні образительного искусства. Рассмотрены сущность понятия «образительная компетентность», основные виды профессиональной компетентности учителя начальных классов и образительного искусства. Определены профессиональные элементы художественно-педагогической компетентности, которыми должен обладать учитель начальной школы.

Ключевые слова: компетентностный подход, художественно-педагогическая компетентность, образительная компетентность

N.V. LESNIAK. COMPETENCE APPROACH IN TEACHING OF FINE ART

The summary. The article substantiates the expediency of competence-based approach as a methodological foundation of professional training of fine art. The author considers the essence of the concept of «fine art competence» and the core professional competencies of a teacher of primary school and fine art. Specific professional competencies that a teacher of primary school should acquire are determined.

Key words: competence-based approach, artistic and pedagogical competence, fine art competence.

Рекомендовано до друку.
Д-р пед. наук, проф. Я.В. Сверлюк.

Одержано редакцією 16.02.2017 р.

УДК: 373. 31: 372. 461

І.В. ЦЕПОВА

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 1 КЛАСУ ЗАСОБОМ ІНТЕГРАЦІЇ ВИДІВ МИСТЕЦТВ НА УРОКАХ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

Резюме. Стаття присвячена проблемі формування комунікативної компетентності в першокласників з опорою на мовне чуття дітей та організацію спілкування за допомогою інтеграції різних видів мистецтв у процесі розвитку навичок усної мовленнєвої діяльності учнів. У публікації уточнено вимоги концепції «Нової української школи» щодо компетентнісного підходу до навчання, напрями розвитку усного мовлення учнів 1 класу відповідно до чинної програми курсу «Українська мова» (2016), описане планування інтегрованого уроку навчання грамоти й образотворчого мистецтва, прийоми залучення дітей до спілкування в творчій діяльності.

Ключові слова: комунікативна компетентність, спілкування, інтеграція, види мистецтв, навчання грамоти, малювання, розвиток мовлення.

Сучасна українська школа характеризується системними змінами у своїй структурі та змісті. Реформування освіти відбувається з метою розвантаження навчальних програм від застарілих підходів та обтяжливої інформації, наближення їх до вікових особливостей учнів і нинішнього життя, залучення інноваційних технологій навчання. Прагнення докорінно змінити ситуацію в освіті призвело до оновлення навчальних програм початкової школи, роботи над новим Держстандартом, створення й обговорення концепції «Нова українська школа».

Формула нової школи складається з восьми ключових компонентів, першим із яких названо «новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для самореалізації в суспільстві» [2, 9]. При цьому компетентність визначається як «динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та / або подальшу навчальну діяльність» [2, 12].

Серед десяти ключових компетентностей нової української школи чільне місце посідає комунікативна – спілкування державною і рідною (у разі відмінності) мовами. Особливо значущим і продуктивним для формування цієї компетентності в учнів початкових класів є застосування інтеграційного підходу, у якому взаємозв'язно поєднуються мовні знання, мовленнєва діяльність і загальнокультурний розвиток дітей. Саме інтегровані уроки об'єднують різномірні знання, дозволяють досягти різнобічного розгляду об'єкта, показати взаємозв'язок явищ, інтенсивно формувати в учнів розумові операції, адже інтеграція – це «створення нового цілого на основі виявлення однотипних елементів і частин із кількох раніше розрізнених одиниць» [4, 2].

Проблемі міжпредметної інтеграції приділяли увагу вчені М. Антонов, М. Данилов, О. Шмідт, Г. Юрков та інші. Сучасний стан дослідження цієї проблеми висвітлений у працях Г. Батуріної, І. Зверева, М. Іванчук, Л. Кулагіна, О. Савченко, М. Сорокіна, В. Федорової, Л. Шильцової та інших науковців. Свого часу для початкової освіти були упорядковані «Програма інтегрованого курсу з математики, читання, Я і Україна, основ здоров'я» (М. Вашуленко, Н. Бібік, Л. Кочина, Н. Коваль), програма «Художня праця» (В. Тименко) та ін.

Компонентами інтеграції в цих програмах виступають соціогуманітарні предмети: художня праця інтегрується з навчанням грамоти, каліграфія розглядається як вид мистецтва (краснопис), розвиток усного та писемного мовлення об'єднується в «мистецтво мовлення».

Мета статті – розкрити особливості формування комунікативної компетентності першокласників з опорою на мовне чуття дітей та організацію як безпосереднього, так і опосередкованого спілкування за допомогою інтеграції видів мистецтв у процесі розвитку усного мовлення.

Як уже наголошувалося, комунікативна компетентність молодших школярів у початковому курсі української мови розглядається як здатність успішно користуватися отриманими під час навчання знаннями про мову і мовними вміннями в процесі спілкування, пізнання навколишнього світу, розв'язання життєво важливих завдань. Однак особливості роботи з учнями 1 класу полягають у тому, що такі знання й уміння ще тільки починають формуватися на пропедевтичному рівні. Тому їхнє свідоме використання дітьми під час мовленнєвої діяльності практично неможливе.

У процесі формування комунікативної компетентності першокласників необхідно спиратися на чуття мови, тобто на вміння користуватися мовними засобами відповідно до мовленнєвої ситуації без звертання до знань про мову. Розвиток усного мовлення учнів 1 класу має ґрунтуватися на сукупності відчуттів, які відображають характерні для мови зв'язки і відношення, засвоєні дітьми інтуїтивно, на основі мовленнєвого досвіду.

Для того щоб були практично засвоєні норми української мови, вільне спілкування нею, учні мають постійно чути зразки правильної літературної мови, наслідувати їх. Тому основними прийомами формування комунікативної компетентності першокласників є: а) імітація (повторення за зразком учителя); б) заучування віршів, загадок, скоромовок, лічилок та ін.; в) ігрова (рольова) мовленнєва ситуація; г) вільне обговорення дидактичних сюжетних малюнків, літературних текстів, репродукцій картин художників, музичних творів композиторів, реальних життєвих подій під час фронтального опитування, групового або парного виконання мовленнєвих завдань. Отже, під час розвитку мовлення учнів доцільно організувати:

- безпосереднє («живе») спілкування з учителем, однокласниками;
- опосередковане спілкування з письменниками, художниками, композиторами та іншими митцями через усвідомлення їхніх задумів і почуттів, відображених у відповідних творах.

Оскільки мова є формою вияву культури і засобом створення творів мистецтва (художньої літератури), а характерною ознакою дитячої творчості є органічне поєднання мовленнєвої та художньої й образотворчої діяльності в одній дії, тому ефективним засобом формування комунікативної компетентності першокласників є інтеграція різних видів мистецтв у процесі навчання грамоти. При цьому всі види мистецтва народжуються з єдиного джерела – реального життя, але кожен мистецький твір має сюжет, у якому автор за допомогою різних мистецьких засобів передає свій задум і почуття.

Розглянемо приклад інтегрованого уроку навчання грамоти й образотворчого мистецтва на тему «Весела зима» (спарений – 2 уроки по 35 хвилин). Основним навчально-методичним матеріалом для уроку був обраний зміст букваря М. Вашуленка, О. Вашуленко [1, 73] та альбому-посібника І. Цепової «Розвиток зв'язного мовлення» [3, 4-5].

Дидактична мета з розвитку усного мовлення на такому інтегрованому уроці є визначальною, домінуючою. Тому головними цілями визначено: навчати дітей розповідати однокласникам про зимові розваги на основі власного життєвого досвіду і з опорою на літературні твори та картину художника; формувати вміння добирати образні слова й вирази, точно висловлювати власні думки і почуття; розвивати спостережливість, образне мислення, уяву. Зазначеній меті підпорядковуються супровідні цілі уроків читання, письма, образотворчого мистецтва.

Для планування інтегрованого уроку доцільно використовувати чотириетапну психолого-педагогічну модель розвитку мовлення дітей.

1. Мотиваційний етап. На першому етапі відбувається підготовка учнів до сприймання творів мистецтва, формування в них інтересу до теми уроку і мовленнєвої діяльності. Тут доцільно використовувати вербально-комунікативні прийоми навчання: бесіди, діалоги, емоційно-поетичне читання та ін.

Учні пропонується розглянути сюжетний малюнок на тему «Весела зима», обговорити побачене, поділитися власними враженнями про зимові розваги, послухати й відгадати загадки про зиму, сніговика, санки, лижі, ковзани. Мотивуючи роботу першокласників на уроці, учитель наголошує, що розповідати про зимові розваги треба так, щоб слухачі відчули настрій того, хто говорить, добре уявили почуте.

2. Емоційно-чуттєвий етап. На другому етапі проходить сприймання дітьми творів мистецтва за темою уроку. Він передбачає використання різноманітних прийомів роботи з поетичним твором, букварним текстом, картинами художника.

Дітям пропонується послухати вірш Людмили Палагняк «Зимові розваги» і поспілкуватися з поетесою, тобто відчути її настрій, порівняти розказане автором із сюжетним малюнком «Весела зима» і власними враженнями від зимових ігор. Аналогічно опрацьовується букварний текст після його читання, аналізу образного змісту, вибору опорних слів для розповіді про зимові забави.

Використання зображально-ілюстративних прийомів роботи відбувається під час розповіді про сучасного англійського художника Ендрю Макара, розгляду й вільного обговорення репродукцій його картин, перегляду слайдів, відповідних темі уроку.

3. Проблемно-пошуковий етап. На третьому етапі виконується низка підготовчих мовленнєвих завдань, обговорюється задум, плануються висловлювання, під час яких першокласники знаходяться в пошуку образних слів та виразів для передачі вражень від твору мистецтва.

Протягом 2-3 хвилин учні мовчки уважно розглядають репродукцію картини Ендрю Макара «Зимовий день», діляться загальним враженням від побаченого. Під керівництвом учителя першокласники добирають слова для опису зимових розваг. Детальний аналіз репродукції картини проводиться за запитаннями вчителя. Розглядаючи послідовно фрагменти картини, діти складають окремі речення, які потім об'єднують у невеличке зв'язне висловлювання.

4. Творчий етап. На четвертому етапі індивідуальні естетичні враження втілюються учнями у власній мовленнєвій та художній діяльності.

Працюючи в парах, діти розповідають одне одному про побачене на картині, діляться враженнями від роботи художника. Окремі учні розповідають про картину всьому класу. Діти разом з учителем уважно слухають, роблять невеликий коментар позитивних сторін усної розповіді, висловлюють, за можливості й необхідності, побажання щодо її вдосконалення. Наведемо зразок зв'язного висловлювання за картиною.

Зимовий день

У сонячний зимовий день люди приїхали відпочивати в гори. Кожен знайшов собі улюблене заняття. Ось хлопці зліпили величезну снігову кулю. Поряд діти мчать з гори на санках і лижах. А хтось уже накатався і йде відпочивати в затишній лісовий будиночок. Навкруги лунають веселі голоси і радісний сміх!

Після мовленнєвої діяльності діти переходять до образотворчої. Їм пропонується намалювати сніговика, хмарки і сніжинки, снігові замети, працюючи відразу обома руками. Такий прийом роботи не тільки активізує пізнавальний інтерес і творчість першокласників, але і підвищує здібність дітей до довільного самоконтролю, розвиває просторову уяву і дрібну моторику, основи творчого мислення.

На завершення, першокласники переходять до графічної навички письма. Діти повторюють написання великих та малих літер **З, з, Ж, ж**, знаходять і наводять їх у малюнках, пишуть у зошитах букви та їхні поєднання, записують слова (**мороз, замети, заметіль, сніг, сніжинки**), списують з друкованого шрифту речення (**Зима. На землі великі замети**).

Після роботи в зошиті діти на власних малюнках зі сніговиком пишуть заголовок, окремі слова і речення, розташовуючи їх у довільному порядку. Наприкінці уроку підбиваються підсумки, влаштовується виставка дитячих робіт.

Отже, інтеграція різних видів мистецтв робить процес формування комунікативної компетентності учнів 1 класу можливим, різноманітним, цілісним і образним. При цьому комплексна діяльність учнів стає поєднанням специфічного виду практично-духовної (твори мистецтва, фольклор, література тощо) і духовної (естетичні споглядання, сприймання, міркування і т. ін.) діяльностей з мовленнєвою. За такого підходу до уроків у мовленні учнів обов'язково присутній художній образ, який залежно від виду мистецтва дозволяє повно і яскраво відображати й узагальнювати дійсність з позиції естетичного ідеалу в чуттєвій емоційно наснаженій формі.

Подальша робота з інтеграції різних видів мистецтв у процесі розвитку мовлення учнів початкових класів передбачає розробку планів-конспектів уроків до альбомів-посібників «Розвиток зв'язного мовлення. Інтегровані уроки» із залученням не тільки художньої літератури й образотворчого мистецтва, але й музичних та театральних творів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вашуленко М.С. Буквар: підручник для 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів / М.С. Вашуленко, О.В. Вашуленко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. – 152с.
2. Нова школа – простір освітніх можливостей: Проект для обговорення / група упор. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова [та ін.]; за заг. ред. Михайла Грищенка. URL: http://kafedraooiuv.org.ua/mon_koncers_ja-nova_ukrajinska_shkola.pdf (дата звернення: 04.02.2017).
3. Цєпова І.В. Розвиток зв'язного мовлення. Інтегровані уроки: альбом-посібник. 1-2 класи / І.В. Цєпова. – Харків: «Ранок», 2016. – С. 32-33.
4. Шильцова Л.М. Інтегровані уроки рідної мови й мовлення в початковій школі / Л.М. Шильцова, Л.О. Варзацька. – Х.: Веста: Вид-во «Ранок», 2008. – 176 с.

І.В. ЦЕПОВА. ФОРМИРОВАНИЕ КОМУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ 1 КЛАССА ПОСРЕДСТВОМ ИНТЕГРАЦИИ ВИДОВ ИСКУССТВ НА УРОКАХ РАЗВИТИЯ СВЯЗНОЙ РЕЧИ

Резюме. Стаття посвячена проблеме формирования коммуникативной компетентности у первоклассников с опорой на языковое чутьё детей и организацию общения с помощью интеграции различных видов искусства в процессе развития навыков устной речевой деятельности учащихся. В публикации уточнены требования концепции «Новой украинской школы» относительно компетентностного подхода к обучению, направления развития устной речи учащихся 1 класса в соответствии с действующей программой курса «Украинский язык» (2016), описано планирование интегрированного урока обучения грамоте и изобразительного искусства, приемы привлечения детей к общению в творческой деятельности.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, общение, интеграция, виды искусств, обучение грамоте, рисование, развитие речи.

I.V. TSEPOVA. FORMING OF COMMUNICATIVE COMPETENCE STUDENT A 1 CLASS BY MEANS OF INTEGRATION OF TYPES OF ART

The summary. The article is devoted the problem of forming of communicative competence for first-class boys with support on the linguistic flair of children and organization of intercourse by integration of different types of art in the process of development of skills of verbal vocal activity of student. In a publication the requirements of conception of «New Ukrainian school» are specified relatively competent going near teaching, directions of development verbal speech student a 1 class in accordance with the operating program of course «Ukrainian» (2016), planning of computer-integrated lesson of teaching a deed and fine art is described, receptions of bringing in of children to intercourse in the process of creative activity.

Key words: communicative competence, intercourse, integration, types of arts, teaching a deed, drawing, development of speech.

Рекомендовано до друку.
Д-р пед. наук, проф. Т.В. Потапчук.

Одержано редакцією 23.02.2017 р.

УДК: 37. 015. 31: 7

М.В. ГАНЖА

**ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ:
ІНТЕРАКТИВНИЙ ПІДХІД ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Резюме. У статті розглядається положення теорії і практики естетичного виховання сучасних школярів, що базується на врахуванні інтерактивних підходів. Підкреслюється вплив наочної творчості на формування особистості школяра. Стверджується, що гармонійне навколишнє середовище створює особливі умови для розвитку повноцінної особистості школяра, формування соціально-естетичних відносин, естетичної культури, системи відносин до мистецтва, художньої творчості, а також трудової діяльності. А дизайн, участь дітей в розробці «світу речей» створює особливі умови для задоволення інтересів, потреб учнів, формування їх пізнавальних здібностей, потреб, що необхідно використовувати з метою формування естетичного світогляду.

Ключові слова: естетичне виховання, творча діяльність, предметне середовище, мистецтво дизайну, дизайн-діяльність.

Аналіз стану виховної роботи в сучасній школі дає підстави стверджувати те, що у всіх шкільних колективах необхідне спрямування на ініціативу і творчість, на розвиток потреби в творчості у кожного учня в тому числі і на культурне самовираження учнів. Актуалізація проблеми естетичного виховання особистості стимулює оновлення методики навчання та виховання, забезпечення вищого рівня самостійності школярів.

Метою естетичного виховання в сучасних умовах є творення гармонійно розвиненої особистості з високим національним культурним потенціалом, розвиненим почуттям прекрасного, усталеними художніми смаками; готовністю до творчої діяльності в різних видах самодіяльного мистецтва, позитивною взаємодією внутрішньої і зовнішньої гармонії особистості.

У літературі з естетико-виховної проблематики неодноразово підкреслюється духовно-творче значення мистецтва, обґрунтовуються і поширюються в практиці суто просвітницькі теорії, в яких ігноруються або недооцінюються мотиваційно-особистісні фактори, що і є, на наш погляд, проблемою сучасної школи. Як свідчить досвід, факт «споживання» цінностей мистецтва не гарантує ефективності духовного розвитку, якщо недостатньо сформовані навички творчого сприймання, критичного оцінювання, емпатії, рефлексії.

За результатами ряду вітчизняних і зарубіжних досліджень доведено, що змістовим підґрунтям естетичного виховання особистості виступає мистецтво: скульптура, живопис, музика, хореографія, прикладне мистецтво, театр, кіномистецтво тощо.

Нині змістовий синтез мистецтва і технології набуває нової якості – дизайну, сутність якого полягає в художньому проектуванні предметного середовища на засадах гармонійного поєднання краси і доцільності. Завдяки реалізації інформаційно-естетичної, соціально-культурної та споживчо-утилітарної функцій дизайну уможливлується створення гнучкої системи виховання, яка враховує суспільні потреби художнього проектування предметного довкілля і водночас задовольняє мистецькі запити та інтереси дітей.

Важливим теоретико-методичним, концептуальним є положення про гармонійне виконання в сучасному процесі навчання і виховання комплексу завдань: художньо-естетичного та ідейно-етичного виховання; навчання умінням і навичкам, що забезпечують залучення дітей до активної художньо-мистецької діяльності; розвитку сутнісних сил і творчих здібностей. Вимогам цієї педагогічної цілі повинні відповідати всі програми, методичні системи, матеріальне забезпечення навчального процесу і підготовка педагогічних кадрів. Сучасні дослідники проблем естетичного виховання (Д. Джола, О. Дем'янчук, І. Зязюн, Н. Киященко, М. Лещенко, Л. Масол, Н. Миропольська, А. Щербо) вказують на широту та багатогранність процесу естетичного виховання, оскільки він знаходиться під впливом зовнішнього світу в його багаточисельних проявах, що й спонукало нас зосередити увагу на естетико-виховній функції дизайну, як такій, що є актуальною, але недостатньо дослідженою.

© М.В. Ганжа, 2017